№ 30 ԹԵՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍ 19 — 1895 — ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԵՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍ 19 № 30

«ՇԱՒԻՂ» տարեկան գինը 10 ղրան, կէս տարուանը 6 ղրան: Առանձին համարները 5 շահի:

Արտասահմանի տարեկան 8 ֆր. կամ 3 րուբլի կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 րուբլի:

Արտասահմանից փողի համար պիտի գիմել հետեւեալ հասցէով. Черезъ Баку въ Энзели Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіи въ Тегеранѣ пер. Бекъ-Назарову.

ՇԱՒԻՂ

«ՇԱՒԻՂԸ» ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է 10-ից մին չև 2 ժամը. բացի կիրակի և տօն օրերից:

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով իւրաքանչիւր բառին մի անգամվայ համար 1 շահի: Արտասահմանի յայտարարութիւնները բառին 1 կոպէկ: Նամակների, նաև Պարսկաստանի բաժանորդագրութեան հասցէ. Rédaction «CHAVIGH» Téhéran. (Perse)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օրուայ հարցի դրութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Շաւիղի» խմբագրութեան Ախլքալաքից. Նամակներ խմբագրութեան, Նամակ Սպահանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլի տեսութիւն, Խառն լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. Յայտարարութիւններ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակներ Կովկասից.

ՕՐՈՒԱՅ ՀԱՐՑԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այն հարցը որ վերջին տասնեակ տարիների ընթացքում հետզհետէ ստանալով կենսականութիւն, գրաւել է իւրաքա՛նչիւր հայի միտք և որ կեանքի ու մահուան կէտի վրայ կանգնած երերում է, այդ հարցը այժմ իր զարգացման այնպիսի աստիճանին է հասել, որ կամայ թէ ակամայ՝ շուտով լուծումն է ստանալու, այնպէս թէ այնպէս՝ մտնելու է ձևափոխութեան մի շեշտուած դրութեան մէջ:

Ամենալուրջ կերպարանքներից սկսած՝ ստացաւ նա ամենածիծաղելի կերպարանափոխութիւն. մի քանի անգամ մեռնելու նման անհետացաւ, յետոյ էլի, դիակների կոյտերի վրայից, արեան լճերի միջից բարձրացաւ, շատ ֆրազեօրների նիւթ մատակարարեց Եւրոպայում, ընկած թերթերի գիրքը բարձրացա՛ ելաւ պատճառ եղաւ... մի խօսքով ալիքների թողած նաւակի պէս խփեց ժայռէ ժայռ և այժմ էլ այն դրութեան է եկել որ կամ ոչնչա ալո է յաւիտեան և կամ լռ ծնելու: Փոքր մի ևս և հեռագիրները մեզ լուր կը բերեն նրա դրութեան վերջնական ձևակերպութեան մասին: Բայց ի՞նչ պիտի լինի մեր դերը այսպիսի ժամանակ: Լռել և սպասե՞լ, թէ՞ լիովի ապահով չը լինելով հարիւր անգամ կրկնուած ճառերի և կամ այլ մուրացկանական քայլերի վրայ,—որոնք Եւրոպայում մերայիններն են ձեռնարկել—կ'կնում ենք, չը յենել բոլորովին այդ տեսակ ձեռնարկութիւններ վրայ և շարունակել գործել գործնականապէս, մինչև իսկ խստացնել գործունէութիւնը, լրջացնել նրան և ցոյց տալ որ մեզ այլ ևս խաբել, խաղացնել չեն կարող, որ մենք գիտենք թէ զանազան դատարկ խոստումներին յաջորդում են ինչ տեսակ կծու յուսախաբութիւններ... Այս վերջին դերքն է որ մենք պիտի բռնենք. հերիք է որքան մեր քթիցը բռնած՝ ամէն դերի մէջ դրին, ամէն տեսակ ստոր, սարկական դրութեան մէջ հանգստացրին....

Օրուայ հարցի դրութիւնը աւելի քան երբէք կրիտիկական է. բայց այդ մեզ երբէք չը պէտք է քարացնի և կամ սպասողական դիրքի մէջ անշարժացնի: ո՛չ. պէտք է քայլել. եթէ զանազան ճառեր կամ օտարների քայլերը մեզ կ'օգնեն—աւելի լաւ, իսկ եթէ ոչ, հարկաւոր է ցոյց տալ որ մենք էլ մեզ օգնել գիտենք, կարող ենք....

Ա. Վ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՇԱՒԻՂԻ» ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ *)

(Ախլքալաքի մի խումբ երիտասարդներից)

Մենք՝ «Շաւիղի» Ախալքալաքի մի խումբ ընթերցողներս, սրանով յայտնում ենք մեր բուռն համակրութիւնը նրա քաջամարտիկ խմբագրութեան, որ ճիշտ ըմբռնելով մամուլի մեծ կոչումը, դիրքով փոքրիկ, բայց բովանդակութեամբ հարուստ, պատւաւորութեամբ՝ ազգու և դաստիարակիչ «Շաւիղին»՝ տուել է այն ուղղութիւնը, որով գործել են մեր առաջնակարգ և հեղինակաւոր հրապարակախօսները—Նալբանդեան Նազարեան, Արծրունի և այլք: Այժմ էլ սիրելի «Շաւիղի» յարգելի խմբագրութիւնը, յիշեալ անմահ հրապարակախօսների արժանի ժառանգ հանդիսանալու աջող փորձերն արել է իւր մի շարք թարմ, կրակոտ, անկեղծ և ջերմավառ առաջնորդողներով, լուրջ մտածած և բազմակողմանի ուսումնասիրված բանասիրականներով, սուր և նպատակին հասնող ֆելետօնական շիտակ տեսարկներով և գաւառական արժանի թղթակցութիւններով ու նկատողութիւններով: Այդ աջող փորձերից յետոյ, արգայում, յաղթութիւնն անշուշտ «Շաւիղինն» է, եթէ միայն նրան չպակասի տոկունութիւնը և արդէն ունեցած՝ պկզ-

*) Տպագրում ենք այս նամակը ոչ թէ կամենալով ցոյց տալ որ մեր թերթը մեծ համակրութիւն է վայելում Կովկասում, այլ որովհետև գրուածքը բովանդակում է իր մէջ ազնուիչ և անկեղծ կերպով ասուած համակրելի մտքեր, արժանի ուշադրութեան:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻՑ

I

Թիֆլիզ. 25 Յուլիս 95

Գրել էի որ Թիֆլիզի Ներսիսեան դպրոցի համար, նոյն դպրոցի հոգաբարձութիւնը տեսուչ ընտրել էր պ. Լևոն Սարգսեանին: Հարկաւոր է մտաբերել թէ այս այն պարոնն է, որ անցեալ տարի վարում էր Շուշայ հոգևոր դպրոցի տեսչութիւնը և որ ամբաստանվում էր որպէս անկրօն: Անկրօն ամբաստանվել մեր մէջ՝ այժմ հասկանալի է թէ ինչ է նշանակում: Դա նշանակում է ունենալ ազատ ոգի, մերժել սուրուկ դառնալ կրօնաւորութեան և գիտութիւնը չը դնել զանազան տէրտէրների քարոզած կրօնի մուրճի տակ: Շուշայ մէջ, իր ազատ ոգով, պ. Լևոն Սարգսեանը շահում է թեմի տխրահռչակ առաջնորդի և մի քանի զզւելի քահանաների թշնամութիւնը: Եւ ահա տէրտէրները գրաւելով մի քանի աշակերտների՝ սովորեցնում են մատնութեան. բնական է որ տեսուչը և ուսուցչական խորհուրդը վռնդում են դպրոցից այդ տեսակ աշակերտներին: Բարձրանում է խռովութիւն. գործը Էջմիածին է հասնում. կաթողիկոսը բռնում է լրտեսների կողմը և պահանջում է որ նրանց նորից ներս ընդունեն. ուսուցչական մարմինը իր տեսչի հետ տա են քաշվում. ուրիշ ճար չը կար, դպրոցը գտնվում էր հոգևոր իշխանութեան լծի տակ:

Անցնում են ամիսներ. բանից դուրս է գալիս որ կրօնաւորութիւնը յաջողվում է կաթողիկոսին համոզել և պ. Սարգսեանին ընդ միշտ զրկել տալ ուսուցչական պաշտօն վարելուց որովհետև հէնց որ պ. Սարգսեանը ընտրվում է, կրօնաւորութիւնը սկսում է ճիչեր արձակել, իսկ կաթողիկոսը մի կոնդակ, որ իր բովանդակութեամբ շատ հետաքրքիր է: Այդ կոնդակը տպուած է Կովկասի լրագրերի մէջ և անշուշտ պարսկահայ բանիբուն մասը կարդալուն պէս պիտի ապշի տեսնելով թէ ինչպէս կրօնաւորութիւնը կամենում է ոտնակոխ անել ո՛չ միայն կրթական գործը, այլ և մի այնպիսի սուրբ իրաւունք, ոչպիսին է ընտրողական սկզբունքը: Կաթողիկոսական կոնդակը գտնում է որ ընտրողութեան մէջ մեծամասնութեան ձայնը ոչինչ չէ նշանակում, եթէ թեմի առաջնորդը ընդդէմ լինի ընտրութեան և որ հոգաբարձութեան ձայնը ոչ մի արժէք չունի: Աւելի լաւ կարդացէք ամիրայական այդ կոնդակը: Խրիմեան Հայրիկի նոր գործունէութեան մէջ, ասենք, այդպիսի ամիրայութիւններ առաջինը չէ. բայց չէ՞ որ հակասում է նա Արշէն Երէցի (այն է նոյն ինքն Խրիմեանի) քարոզած սկզբունքներին. չէ՞ որ այդ Երէցի ասելով ինչ որ ընտրի ժողովուրդը, հարկաւոր է ընդունել, լինին նոյն իսկ տաւարանման արարածներ, որպէս լինում են մեր քահանաներից շատերը:

Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը, ստանալով այդ կոնդակը, քիչ է մնում հրաժարվի, բայց յանկարծ ոչ կրօնաւորութեան ուզածն էլ հէնց այդ է, ժողով է գումարում և այս անգամ ընտրում պ. Ս. Բալադեանցին որպէս տեսուչ դպրանոցի: Պ. Ս. Բալադեանը մի ազատամիտ, ուսած և կտրուկ երիտասարդ է. նա անշուշտ կը մաքրի դպրանոցը թէ փտած մտքերից և թէ փտած անձերից—զանազան Թիւսիկներից և Ցարօներից, որոնք Ներսիսեան դպրոցը անկելանոցի են փոխել:

Այդ վերջին նիստի պատմութիւնը, առհասարակ Ներսիսեան դպրոցի այդ անցքը, շատ հետաքրքիր է: Խօսացել են ձեռնհաս անձինք, գրել «Շաւիղին» նրա մանրամասնութիւնները:

Պահպանողական թերթերը զզւելի քծնութեամբ սկսել են գովաբանել կաթողիկոսի այդ ընթացքը և երբ մարդ յիշում է, որ այդ այն «Արծագանքն» է անող, որ Աշխենի պէս մարդուն կաթողիկոս դարձնելու համար Խրիմեանին պարսաւում էր և կամ այն «Նոր-Դարն» է, որ Մելքիսէդեկին Էջմիածին տանելու համար, Հայրիկին ցեխի հետ էր հաւասարեցնում—երբ յիշում է այդ, մնում է միայն բացականչել ó tempora, ó mores!...

Ցաւալին դեռ այդ բոլորը չէ, որքան այն, որ յանուն ժողովրդեան, նրա շահերի, նրա ցաւերի մասին խօսող անձը, որ այնքան զգայուն ոգով գրքեր է գրել, որ «Միրաք և Սամուէլի» մէջ էլ կրկնում է «ձայն բազմաց ձայն Աստծոյ»... այժմ ասում է որ բազմութեան, մեծամասնութեան ձայնը ոչ մի նշանակութիւն, արժէք չ'ունի, եթէ մի արեէ ռեազլաւ ընդդէմ լինի նրան: Այն անձը որ դպրոցները ժողովրդական էր ուզում դարձնել, որ ժողովրդի որդիներից երկրագործ աշխատաւոր էր ուզում տեսնել, որ նոյն իսկ ճեմարանից ուզում էր արհեստաւորներ, գիւղացիներ հանել, այժմ կամենում է Կովկասում ունեցած մեր միակ 5 բարձրագոյն դպրոցները փոխել տիրացուարանների և նրանցից արտադրել այնպիսի գծուծ արարածներ—Բէնիկներ կամ Վահաններ, որոնցով նա շըրջապատուած է ամէն մի քայլ և որոնց ձեռքում խաղալիք են եղել ինչ որ ժողովրդական է, ինչ որ նուիրական....

Եւ Բէնիկներ ու Վահաններ արշաւում են մեր կրթական ասպարէզի վրայ ազատ համարձակ, վերանորոգելով մեր մէջ միջին դարը, կրօնաւորների սանձարձակ տիրապետութիւնը, ոսկոլաստիկական ոգին....

Այդ պատահում է այն կաթողիկոսի օրով, որը հաշակաւորէ եղել իբ իբր թէ «ազատ» և «ժողովրդական» ոգով....

Որպիսի տխո՜ւր յուսախաբութիւն:

II

Որ փողոցով անցնում ես, ո՛ր գինետան կամ մանաւանդ թէյատան ներսն նայում, թըշուառ թիւրքահայ է որ տեսնում ես կեղտի, վատ մթնոլորտի և յաճախ էլ ապականութեան մէջ վեր ընկած: Դէմքերն—հիւանդոտ դէմքեր, յոգնած թոյլ կազմուածք, վշտալից ճակատ... Թողել են նրանք տուն ու տեղ, կին ու որդի,

բունքի մոլի պաշտպանութիւնը:

Հայկական մամուլն ընդհանրապէս իւր կոչմանը չէ ծառայում: Նրա ղեկավարներից պահպանողական կոչւածները, առանց ոգեւորող իդեալ ունենալու, ստնախոս են անում ամեն մի սրբութիւն և մամուլը դարձնելով ապրուստի միջոց՝ ամբոխի, այս ու այն մեծ պաշտօնեայի կամ մի հարուստ ազայի ստոր ինստինկտները շոյելով՝ քարշ են տալիս իրենց սողունային կեանքը: Զափաւոր յառաջադիմականներն էլ իրենց երկչոտ խոհեմութեամբ, կեանքի ուշադրութեան արժանի կողմերն անտես ձեւանալով, սկզբունքի մըցում, թարմ հոսանք չեն յառաջացնում կենսատու անդի կարօտ հասարակական կեանքի օրգանիզմի մէջ, այլ իրենց բռնած դիրքով դեռ նրան մատնում էլ են դարեր առաջ կրկնուող ստնաձգութիւններին:

Առ այժմ «Շաւիղը» իբրև ճշմարտութեան փանատիկ զինուոր, պատերազմ է յայտնում ազնիւ սկզբունքը ոտնատակ տուողին և ջամբջախումբերին:

Մենք՝ մանաւանդ պարսկահայերի համար, «Շաւիղի» ծնունդն անհրաժեշտ և նրա բռնած դիրքը բնական ու կատարեալ ենք համարում:

Պարսկահայերի հասարակական կեանքը համեմատաբար աւելի է վարակուած սեւանգական զզուելի ախտերով, և ուրեմն, «Շաւիղի» գործելու ասպարէզը մեծ է. նա կոչուած է իւր կորուկ և կենսատու դեղերով բժշկելու այդ հիւանդ օրգանիզմը և առողջ կեանքով ապրեցնելու նրան: Թէև նա այդտեղ մենակ է, չունի աշխատակիցներ բաւականաչափ, կազմակերպուած հիմնարկութիւններ և իրեն հասկացող աջակիցների ստուար խումբ, բայց մենք հաւատում ենք, որ ինչպէս Արծրունին մենակ մի մեծ շիւղա ստեղծեց Կովկասի հայերի մէջ, և դեռ ազդեցութիւն ունեցաւ տաճկահայերի ու պարսկահայերի կեանքի վրայ, այնպէս էլ «Շաւիղը» մօտ ապագայում, իւր նման մտածողների ու գործողների մի մեծ լեգէոն կ'ստեղծէ պարսկահայերի մէջ:

Մենք ցանկանում ենք տեսնել «Շաւիղին» միշտ իւր կոչման բարձրութեան վրայ:

(Ստորագրութիւններ)

Ախալքալաք (Կովկաս) 15 մայիս 95.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թեհրան 19 օգոս 95

Թեհրանում հաւաքուած այն 771 ղրանը որ յանձնուած էր ինձ Սասունի սովեալներին հասցնելու համար ուղարկել որոշ հասցէի, ուղարկուած է և տեղ հասած լինելու համար ստացել եմ ստացականը: Նրանք, որ կը ցանկային ստուգել այդ, կարող են դիմել ինձ և ամեն մի բոպէ տեսնել ստացականը:

Ս. Բէկնազարեան

Դավրէժ. 5 օգոստոս 95

Հաճեցէք զետեղելու այս երկտող գրութիւնը ձեր պատուական լրագրի մօտալուտ թերթի մի անկիւնում:

Դավրէժու Հայուհեաց բարեգործական ընկերութիւնս պէտք է համարում հրապարակաւ յայտնելու մեծապատիւ պ. Թովմաս Ս. Թումանեանցին իւր խորին շնորհակալութիւնը, առ այն որ վերոյիշեալ պարոնը բարեսրտաբար նուիրել է ընկերութեանս երկու հարիւր թումանի պարսից դրամ, որի տարեկան տոկոսով ընկերութիւնս պահելու է երկու որդեգրուհի ի յիշատակ նորա հանգուցեալ մօր, Տիկին Հռիփսիմէի:

Նախագահ ընկերութեան՝

Իսկուհի Յակովբեան.

Ռաշտ. 3 օգոս. 95

Շաւիղ № 26-ում կարդացի Նամակ խմբագրութեան վերնագրով յօդուածը որտեղ պ. Մ. Յարութիւնեանը հերքում է մեր № 11-ում Արտաքիլ վերնագրով յօդուածում Աստարի գործակատարների և իրենց ազաների վերաբերեալը՝ իբրև սուտ:

Այո՛, պ. յօդուածագիրը հերքում է, բայց առանց մի որևէ փաստ բերելու. այլ նա պատմում է մի երևակայական հեքիաթ, որ ոչ մեր այնտեղ եղած ժամանակն է պատահած և ոչ էլ լսել ենք թէ նոքա ունէին մի այնպիսի գործակատար որ շաբաթը 3 անգամ պաշտօնաթափ լինէր և այլն:

Ոչ, մենք այդպիսին բան չենք խառնել պարոնի անուան հետ, այլ ուղղակի իրեն գրել և այժմ էլ կրկնում ենք փաստերով:

Այն դուք չէի՞ք պ. յօդուածագիր, որ հէնց ձեր այդտեղ եղած ժամանակս բողոքում էիք ձեր ազայի դէմ թէ ձեզ լաւ չէ վերաբերւում, թէ եղածով չէք բաւականանում, թէ եղածը ժամանակին չէ լինում և ձեր այդ բողոքին պատասխանում էին թէ, „դա է մրայն" և դուք այդպիսի մի պատասխանից յետոյ մնում էիք այդտեղ և այժմ էլ այդտեղ էք նոյն դրութեամբ:

Յիշէ՞ք պ. թէ ինչեր էիք պատմում ինձ՝ ձեր ազայի դէպի ձեզ ունեցած վարմանց մասին. յիշէք որ պատմում էիք թէ ամսէն եօթ ծառայ էք ընդունում և բաց թողնում. յիշէք որ պատմում էիք այդտեղից անց ու դարձ անողների գզուանքը դէպի ձեր կեանքը և դէպի ձեր ազան, յիշէք ձեր գործ դրած միջոցները քաղցած չմնալու, որոնց գրելն անգամ ամօթ եմ համարում դուշիս. և դուք այդ բոլորը պատմելուց յետոյ (թէպէտև աչքովս էլ տեսայ) այսօր առանց կարմրելու ստել էք կամենում, կարծելով թէ դրանով սիրելի կդառնաք ձեր ազային:

Մենք սուտ ասելու երբեք պէտք չունինք և կամ ինչն էր ստիպում մեզ սուտ ասելու. ես գրել եմ այն ինչ որ ականջովս լսեցի (մեծ մասամբ ձեզնից) և աչքովս էլ տեսայ: Ձեր այդ գրութեանը կվկայեն այդտեղից բոլոր անց ու դարձ անողները, որոց մէկը ինձ գրած նամակի մէջ վերաբերեալ խօսքերը դնում եմ ստ: „Նոյնքան իմ ասա գալս ստեր եկած և «Շաւիղի» № 11-ը, որտեղ տպուած էր ձեր Արտաքիլ վերնագրով յօդուածը. այդ յօդուածը տեղոյս գործակատարների մէջ մեծ ցնծութիւն և ուրախութիւն է պատճառած, նոքա ուրախանում են որ բաց էք արել իրենց ազաների իրենց հետ ունեցած վատ վարմունքը և ուրախանում են, որ իրենց վատ դրութիւնը մէկ ուրիշը գրել է մի թերթում. իսկ ազաները խիստ ալխրած և զայրացած են, մանաւանդ մէկը որ այդ բոլորը իրեն է վերաբերում: Երէկ գործակատարներից մի քանիսին պատահեցայ մի տեղ, որոնք խօսում էին հէնց այդ յօդուածի վերայ. հարցրի դոցանից, ճիշտ է այն ինչ որ գրած են. մի բան էլ հալա պակաս է, ասում են բոլորը. իսկ մէկը պարծանքով ասում է որ ինքն է եղել ձեզ պատմողը»:

Սոյն տողերիս բնագրի հետ ուղարկում եմ խմբագրութեանդ և մէկ ուրիշ նամակ, որտեղ դուք կ'տեսնէք գրածնե-

---

փախել բռնութիւնից, կարկուտի պէս տեղացող հալածանքից ու թշուառութիւնից և եկել լցուել են Բաթումի ու Թիֆլիզի տրակտիրներն ու գինետները. յետ ընկած փողոցի խոնաւ որջերի մէջ կուտակուել են նրանք միմեանց վրայ, կին ու երեխայք, մանուկ և ծեր. կանայք էլ կան: Ընտանիքաւորները դուրս են բերուած ու խարխուլ տախտակեայ շէնքեր, մութ ու խոնաւ որջեր, գտել են մի քանի գլխակներ և կպատսպարուել նրա տակ. բոկոտն, մերկ, անօթի և թշուառ վխտում են նրանք ամէն կողմ և ընկճւում են: Հայրենիքում էլ ապրել անհնար է, թշուառութիւնը իր գագաթնակէտին է հասել այնտեղ: Վերջերս լրագիրները յոյսեր են տալիս... միայն սպասում, և սիրտ անցնել թէ որպիսի սրտատրոփ կերպով սպասում է թշուառ թիւրքահայը. կանգնեցնում է նա ամէն մի լրագիր կարդացող կամ լրագիր բռնած ունեցող հայի և աղաչաւոր ձայնով հարցնում.

—Քըրիկ մեռնեմ, ինչ խաբար կայ Արկլին. ինչ պիտի եղնի հայու վիճակը:

Ի՞նչ պիտի լինի, թշուառ... քի՞չ կերակրեցին քեզ յոյսերով. առաջին անգամն է որ սպանեկան դէպքերի երազով հայը էքստազի մէջ է ընկնում, ոգևորվում, գլուխը կորցնում, ինքն իր ձեռքով իր փրկութիւնը ձեռք բերելու գործը կիսատ թողնում, անհոգութեան մատնւում, եւրոպական-դանադան մեծ ծախսօս, փքուն խօսքերով միայն հային փըրկող «մեծ» մարդկանց ակնոց դնում, ձեռքերն է ծալում ու վերջի վերջոյ, երբ սապոնի փուչիկի պէս հայկական հարցը խօսքերով ուռելով տրաքում—ոչնչանում է, այն ժամանակ թշուառ հայը ականջներն է կախում... քի՞չ կերակրեցին նրան խոստումներով. սակայն հայը խրատուեց, համոզուեց որ ազատութիւնը մուրալ չէ կարելի և որ վերջերս, ոչխարների պէս մորթուելը ազատութիւնը կարմիր գոյնով զնել վէր նշանակում...

Եւ անցնում են—մնում գործարանները. տանջւողը, ոչնչացնողը էլի թիւրքահայն է և նրան ծծողը, նրան հարստահարողը այստեղ խօ քիւրդ չէ՞ կամ ուրիշ բան, այլ հայ ազան է, դանազան Մուխտափն ու Խոջամիրն, Կասպին ու Կոստանդինն, դանազան զզուելի ազաներ ու գործակալներ, որոնք բոլորն էլ հայ են, տեղն եկած ժամանակ ամենից բարձրաձայն են պոռնչում «ազգասէր» կամ «մարդասէր» տիտղոսը և դանազան աչքակապութիւնների ու շառլատանութիւնների, տարախփութեան ու փարիսեցիութեան են դիմում, որպէս զի զովեն լրագիրների, ընկերութեանց, տեղեկագրերի, չքեղ խնջոյքների մէջ...

III

Կարդում էք «Նոր-Դարը». նկատած կը լինիք անշուշտ թէ որպիսի շքեղ պատրաստութիւններ են տեսնվել Նոր-Նախիջևանում և Կովկասի այլ քաղաքներում՝ կաթուղիկոսին ընդունելու համար: Նոր-Նախիջևանցիք մի տխուր տպաւորութիւն են թողնում իրենց հոսոսական վարմունքներով. բանը այն է որ այնտեղի դպրոցներում էլ տիրացու ասես որ ուսուցիչ չէ եղել: Աւելի Խրիմեանական, քան նոյն իսկ Խրիմեանը—ահա Նոր—Նախիջևանցիք, որոնց մասին ասում են, որ երբ կաթուղիկոսը երևում էր, տաւարների պէս երեսի վրայ փռվում էին գետին և կաթուղիկոսի ոտը համբուրում: Պահպանողական թերթերը ոգևորվում էին այդ ցոյցով, որպէս և ոգևորել էին մի ինչ որ Կիւրեղի մահով. բայց փոքր ի շատէ խելահաս մարդ անշուշտ կը ցաւի այդ տխուր ամբոխի դեռ միջնադարեան ուղեղների և հասկացողութեան վրայ: Հաղորդում են որ թեմական դպրոցի ուսուցիչներն էլ պակաս չեն և մասնակցել են այդ տիրացուական ցոյցերին: Աչքներս լոյս: Այժմ Վեհափառը անցնում է Կովկասի քաղաքներից Ալէքսանդրապոլից, Ախալքալաքից, Ախալցխայից: Կապում են նրա համար յաղթական կամարներ, վառում են հրավառութիւններ, իսկ մի քանի քայլ հեռու, անօթութեան, անմաքրութեան և թշուառութեան մէջ տառապում—մեռնում են այն հարիւրաւոր թշուառ եղբայրներն ու քոյրերը, որոնք հալածուած հայրենիքից, թափուել են այդ քաղաքների փողոցներում ու հաց, օգնութիւն հայցում: Այնտեղ ոչ շատ հեռու, հայրենիքը այրվում է, արիւնով ողողվում, հազարաւոր նօթիներ հաց խնդրում, մերկեր—հագուստ. այնտեղ—միքանի քայլ հեռաւորութեան վրայ, դրամի պակասութիւնից մեռնում են մեր եղբայրները և այդ բոլոր թշուառութեան օգնելու համար կոպէկը խնայող անձինք, կաթուղիկոսի համար յաղթական կամարներ են շինում, հարիւրներ ծախսելով փամփուշտներ են արձակում օդի մէջ, հրախաղութիւններ սարքում, խնջոյքներ կայացնում, կէցցէներ գոռում... հոսում է գինին, ուրախ են գէմքերը. բենգալեան կրակները լուսաւորում են շքեղ զարդարուած սենեակները, ուր կաթուղիկոսն է բազմել, ուր ուռածափոր ազաներն են մտել Խրիմեանին ողջունելու... վարդեր ու ծաղիկներ են սփռվում փողոցների մէջ... այդ բոլորը հազարներ արժեն... իսկ ոչ շատ հեռու մեռնում են հարիւրաւոր մանուկներ, կոտորվում հազարաւոր մարդիկ, սովն ու վիշտը աւեր է գործում, դրամի պէտք կայ, օգնութեան կարիքութիւն....

Սարքեցէք հրախաղութիւններ, ով դուք անգութ, անսիրտ ցուցամոլներ. ծախսեցէք ձեր հարիւրները զանազան յաղթական կամարների վրայ և թող օգնութեան ձեռք կարկառող մանուկ եղբայրները, բռնաբարուող, անօթութիւնից մեռնող քոյրերը ոչնչանան, կոտորուեն...

Զզուելի ցուցամոլներ...

Վ. Փ.

...ճշմարտութիւնը և աղանդի դէպի ...նոյն գործակատարների բռնած դիրքը: *)

Բոլ. Սարգսեան

ՆԱՄԱԿ ՍՊԱՀԱՆԻՑ

—

Նոր-Ջուղա 22 յուլիս 95

...քրեք շաբաթներէ ի վեր շարունակւում էր ...ղւոյս Ազգային երկսեռ վարժարանաց տա-...կան քննութիւնները, որոնք ընդհանրապէս ...ող անցան, ի բաց առեալ մի քանի կէտեր ...շատ գոհացուցիչ չէին:

...մայի Սրբազանից Կալկաթայի հայոց «Մար-...սիրական ճեմարանի» տեսչից խնդրել էր ...քանի դրաւոր հարցեր տալ վեց և եօթն-...որդ դասարանի աշակերտաց, անգլիերէն ...ուաւ: Անցեալ շաբաթ հարցերն հասան ...տեղ, հարցերն գրեթէ նոյնն են՝ ինչ որ ...ւում են այնտեղի բարձրագոյն դասի աշա-...տաց երբ նրանք երթում են «entrance ...mination» կոչեցեալ քննութիւն տալու ...քննութիւն նախադուռն է համարվում ...համալսարանական կրթութեանց, որն յաջող ...ով անցնելուց յետոյ ընթացաւարտ աշա-...տներն իրաւունք են ստանում բարձրագոյն ...համալսարան մտնելու *): Հարցերին պատաս-...նեցին անմիջապէս յառաջադէմ աշակերտ-...ը որ և ուղարկւած են Կալկաթա. Կ՚յու-...ղձաւոր ունենալ արդիւնքը հաղորդելու ...ւիղի» ընթերցողներին. վերջապէս ամսոյս ...ին կատարւեց պարգևաբաշխութեան հան-...ն ազգ. կեդր. վարժարանի շքեղ կերպով ...զարդւած ահագին դահլիճում մեծ շքով: ...երէն, անգլիերէն և պարսկերէն լեզուներ-...նպատակայարմար ճառեր արտասանւեց ...կերտներից և աշակերտուհիներից, որոնք ...ցին և մի քանի երգեր դաշնամուրի ...:

...րախտալի կէտն այն էր՝ որ ժողովուրդն ...տասվոց ոգևորութեան մէջ էր գտնվում. ...ւեմ ուսանողաց յառաջադիմութեան հա-...եր այդ, թէ «Շաւիղի» վերջին թւերում ...ակա գործին նւիրւած մի քանի ազգու ...ածներից էր ներշնչւած. ինչ։ Այցէ ժողո-...րդն հեռացաւ հանդիսավայրից, տանելով ...ետ քաղցր տպաւորութիւններ և գեղե-...յոյսեր ապագայի համար:

...ղջունում ենք համարում ճշմարտութիւնը ...տովանած լինելու համար, յիշել տալ որ ...յն Սրբազանի օրով տեղւոյս ազգային ...եռ վարժարաններն դուրս են եկած

---

*) Խմբագրութիւնս ստացել է այդ Նամակ-...ը, որոնք հաստատում են յօղւածագրի ա-...ները.

Մի ուրիշ Նամակով մեզ ուղարկւած են ...ն այդ հարցերի անգլիերէն հետևեալ ...ակները: 1) Երկրաչափութիւն 2) Թւա-...բութիւն և ալգէբրա՝ 3) Ընդհանուր պատմու-...ն և 4) անգլիերէն քերականութիւն: Այդ ...ակների մէջ աչքի զարկող միայն մի քա-...կրու չափական և ալգէբրայի երրորդ աստի-...հարցեր կան որոնց պատասխանելը, քիչ ...կանոնաւոր դպրոցի աշակերտների համար, ...ք չի կարելի համարել, որպէս նկատում էմեր ...կիցը: Իսկ «մարդասիրական ճեմարանի» ...ի կողմից, զարմանալի է թւում այն՝ որ-...րի պատմութեան միջից ընտրել է միայն ...ց պատմութիւնը, որն ընդհանուր պատ-...եան մէջ այնքան էլ նշանաւոր տեղ չէ ...ւմ:

Ծան: Խմբ.

հին, խալիֆայական դրութիւնից, այլ և չէին ատնդվում չոր, ցամաք ու անիմաստ, հոգին մարմին ու միտք ամայող ու փթացնող անկանոն սանսկականներ. կան առարկաներ, որոնք ընդհանրապէս ատնդվում են Կովկասի դպրոցների սիստեմով սակայն թող չը կարծէ ընթերցողն որ մեր այս վարժարաններն կարող են համեմատել Կովկասի նոյն իսկ միջնակարգ ուսումնարաններին հետ ոչ գեռ շատ զգալի պակասութիւններ ունին. դեռ շատ պէտքեր կան լրացնելու:

(Մը շարունակւի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեր թերթին աշխատակցելու են սկսել հետևեալ հրապարակախօսներն ու գրագէտներն ևս.— Պ. Պ. Ղ. Աղայեան, Լէօ, Յով. Սպենդիարեան, Շիրւանցի, Ռ. Տ. Զաքարեան. Մեծատուրեան, Պօղ. Զաք, Գ. Աստւածատրեան և ուրիշները, որոնք կը գ են թէ բուն և թէ կեղծ ստորագրութիւններով:

——

«Նաւիղի» խմբագրութիւնը յայտնում է իր պարսկահայ ընթերցողներին, որ նրանց դիւրութեան համար, յանձն է առել Թիֆլիզի հայոց գրքերի հրատարակչական ընկերութեան գործակալութիւնը և կարող է կամեցողներին հայթայթել այդ համակրելի ընկերութեան հրատարակութիւնները: Դրա համար էլ մի քանի համարներում շարունակաբար կը տպագրենք ընկերութեան մինչև այժմ հրատարակած գրքերի ցանկը իրենց գներով: Այս առթիւ յորդորում ենք պարսկահայերին էլ բաժանորդ անդամ գրւել այդ ընկերութեան: Պէտք է իմանալ, որ անդամակցութիւնը արժէ թէև 6 րուբլի, բայց ամէն մի անդամ, դրւելուն պէս կամ երբ կամենայ, կարող է ընկերութեան հրատարակութիւններից վեց րուբլու չափով գրքեր ստանալ. այդպիսով թէ ընթերցանութեան համար ընտիր գրքեր կու ենայ և թէ իր կարողութեան չափ օգնած կը լինի մի ընկերութեան, որը համարձակ կերպով կարելի է անւանել հայերի ամենահամակրելի և քաջալերութեան խիստ արժանի ընկերութիւնը: Ամօթ է որ պարսկահայը անդամակից չը լինի նրան, որ հազարներով է հաշւում իր անդամակիցները Կովկասում: Ընկերութեան գործակալներ կան նաև Ռաշտում և Դավրէժում. իսկ միւս տեղերից թէ անդամակցութեան և թէ ընկերութեան հրատարակութիւններից ստանալու համար կարող են ուղղակի դիմել խմբագրութեանս:

—

Մեզ հաղորդում են որ մի քանի մարդիկ ընկել այս այն կողմ ստորագրութիւն են ժողովում, որպէսզի Դովլաթի թաղում մի նոր եկեղեցի շինել ծախելով Շահադի լազիմին պատկանած կալւածները: 2 եկեղ. 300 տուն ժողովրդեան համար դեռ շատ էլ է և եթէ մի երրորդը ուզում են շինել և իրենց մէջ զգում են տնտեսական ոյժ, ինչու են ուզում դայչել եղած անշարժ կալւածներին: Եւ եթէ տնտեսական ոյժ ունեն եկեղեցի շինելու (որ ամենաքիչը 10000 թուման ծախս ունի) ինչու այդ ոյժը չեն գործադրում իրենց խղճալի դպրոցները կարգին պահելու համար: Պարզ է որ նոր եկեղեցի շինելու մտքի ետևում թագնւած են շատ ոչ-օգտակար մտածութիւններ: Մենք կարծում ենք որ փոխանորդ հայրը կը մտածէ մեր ասածի վրայ:

—

Ստացանք «Նախագիտելիք բուսաբանութեան» գրքոյկը հրատարակութիւն Թիֆլիզի հայ. գրքերի հրատ. ընկերութեան: Գիրքը կազմել է Ա. Քիշմիշեանց. գինն է 80 կոպէկ: Զարմանալի է միայն թէ ինչպէս ընկերութիւնը փող է ծախսել ի լոյս ընծայելու համար մի դասագիրք, որի կազմութիւնը 50 տարի առաջ է եղել գուցէ, որովհետև գրւած է հին սիստեմով և աչքի առջև չէ ունեցել դարվինիզմն ու ձևափոխութիւնը (transformisme): Ոչ մի բառ այնպիսի վարդապետութիւնների մասին, որոնք կատարելապէս փոփոխութեան են ենթարկել բոյսերի կեանքի և աճման համար եղած հին հասկացողութիւնները: Գիրքը ոչ որպէս դասագիրք և ոչ էլ որպէս ժողովրդական ընթերցանութեան կարող է ծառայել. կարդացվում է շատ դժւար և չոր ցանկի է նմանում, որպէս են բոլոր հին դրութիւնով գրւած բնական գիտութիւնների վերաբերեալ գրքերը:

—

Դարվազա Ղազվինի Հայկազ. օր. դպրոցի համար հրաւիրւած է վարժուհի Կովկասից և հոգաբարձութիւնը յոյս ունի որ շուտով դպրոցը կը բացւի: Իսկ տղայոց դպրոցը, որպէս խնդրում են մեզ յայտնել, մօտ օրերս կը սկսի աշակերտներ ընդունելութիւնը: Հոգաբարձութեան կողմից մեզ յայտնել են, որ այդպիսով Հայկ. դպրոցը կը սկսի շուտով իր ուսումները:

—

Զանազան կատակերգական դէպքեր են տեղի ունենում վերջերս Դովլաթաթաղի մի խումբ «ազգասէրների» ձեռքով՝ նոր եկեղեցին կառուցանելու առթիւ: Այդպիսի կատակերգութիւններից մէկն էլ այն է, որ երբ 450 թուման ստորագրել են, ստորագրողները գինիով (?) և ուետարանով երդւել են որ իրենց ստորագրութիւնը յարգեն և ահա մինչև այժմ շատերը դեռ ոչ մի կոպէկ չեն տւել: Այժմ էլ կազմել է մի ծիծաղելի յանձնախումբ որ սկսում է տնանձգութիւններ անել դէպի միւս եկեղեցիների կալւածները: Խուլ կերպով կեղտոտ խաղեր են տեղի ունենում. կը պարզենք երբ ժամանակը գայ:

—

Դավրէժից հասնող լուրերը յայտնում են, որ խռովութիւնները կրկնւել են: Մանրամասնութիւններ յետոյ:

—

Լոնդոնի «L'Arménie» թերթը իր օգոստոսի համարի մէջ տպագրել է «Daily Telegraph» թերթի յայտնի թղթակից Էմիլ Դիլլօնի պատկերը ստացունց հագուստով: Պատկերը շատ յաջողւած է. պատապւած է նա մի լուսանկարից, որից շատ է ծախվում Կովկասի ամէն կողմերում: «L'Arménie» նւիրել է պ. Դիլլօնին մի շատ համակրական յօդւած ևս:

—

Կովկասեան թերթերը հաղորդում են, որ դաշնակցականները սպանել են Կ. Պօլսում, յայտնի մատնիչ Մամբրէին, որ առաջ վարդապետ էր:

—

Սսոյ կաթուղիկոսի օծումը, Կ. Պօլսի պատրիարքի տնօրինութեամբ, տեղի կունենայ Սիսում, մօտ օրերս: Ինչպէս յայտնի է, չը նայելով մի քանի կեղտոտ եպիսկոպոսների ջանքերի, Սսոյ կաթուղիկոս ընտրւեց Գրիգորիս եպ. Ալէաթճեանը: Վերջերս նրա դէմ ամէն տեսակ մատնութիւններով գործող եպիսկոպոսները մինչև իսկ Սիս գնալով աշխատեցին կաթուղիկոս հաչակել իրենցից մէկին, բայց Իզմիրլեան պատրիարքը կառավարութեան միջոցով արգիլեց նրանց, կարգալուծ արեց եպիսկոպոսներին: Առ հասարակ սրբազան Իզմիրլեանը բռնել է մի շատ համակրելի ուղղութիւն, որ ոչնչով պակաս չէ Ներսէս պատրիարքի ուղղութիւնից:

—

«Տարազ» շաբաթաթերթը ստացել է Կ. Պօլսից մի յայտարարութիւն, որ յայտնում է թէ սրբազան պատրիարք Իզմիրլեանը կազմել է մասնաժողովներ վստահելի անձինքներից և ընդունում է հայերից դրամական նպաստներ հայ սովեալների, որբերի, թշւառների համար: Ամենայն տեսակ նւէր, ինչ դրամով էլ լինի, կարելի է դնել ծրարի մէջ և ուղղակի ուղարկել հետևեալ հասցէով:

Monseigneur l'Archêveque
Matheos Ismirlian
Patriarche des armeniens de Constantinople et de Ses Etats etc. etc.
Koum-Kapou Constantinople
(Turquie)

Կարիքը մեծ է—աւելացնում է յայտարարութիւնը—և օգնութիւնը անյետաձգելի: Պարսկահայերը շատ հարուստներ ունին. տեսնենք ով կը լինի առաջինը որ փոստ կը ձգի ս. պատրիարքին հասցնելու մի որոշ գումար: Պէտք է տալ. սրանից լաւ առիթ չը կայ ցոյց տալու համար, որ պարսկահայն էլ գութ ունի, սիրտ ունի...

—

Որպէս լսում ենք, Վանաք գիւղի դպրոցի համար հաւաքած 710 թուման նւէրները լոկ անւանական են և թէ այդ գումարները դեռ պահվում են հենց նւիրողների իրենց մօտ:

Ուրեմն էլ ինչ դրամագլուխ, էլ ինչ նւէրներ են, եթէ դեռ մինչև այսօր հաւաքւածներն էլ չեն յանձնւել որ և է մէկ իշխանութեան ի գործադրութիւն:

—

Տպում ենք Հայաստանի սովելոց համար Թէհրանում հաւաքուող նուէրների ցուցակը շարունակաբար. կը տպագրենք հետզհետէ բոլորն էլ.

Սահակ ծ. վ. Այվատեան 100 դւան, Արամեան ընկերութիւն 150 դ., Մ. Գասպարեան 200 դ., Եղբ. Թումանեանք 500 դ., Եղբ. Միսրայիեանք 70 դ., Ար. Քարամեանց 100դ. Աբրահամ և Յով. ընկ. 100 դ., Կ. Քոչարեան 100 դ., Աթայ Արզումանեան 150 դ., Եղբ. Տ. Յովհաննիսեանք 100 դ., Համբարձում Հայրապետեան 50 դ., Ռաֆայէլ Թադէոսեան 120 դ., Եղիազար Ա. Յովհաննիսեան 50 դ., Եղբ. Ներսիսեանք 50 դ, Ն. Յովագիմեան 100 դ., Խաչան Տէր-Մինասեան 60 դ., Գրիգոր Պօղոսեան 50 դ., Սահակ Թադէոսեան 2 դ., Եղբ. Մարտիրոսեանք 30 դ., Յովհաննէս Մ. Յովհաննիսեան 20 դ., Վահան Էմինեանց 30 դ., Մըկրտում Բաղդասարեան 5 դ., Նիկողայոս Յ. Մինասեան 5 դ., Յարէթ Մարութեան 15 դ., Մի հողի ուշ է. 50 դ., Սիմեոն Մ. Պետրոսեան 30 դ., Կարապետ Մատթէոսեան 20դ. Մկրտիչ Մ. Յարութիւնեան 40 դ., Սիմէօն Մ. Գրիգորեան 10 դ., Խ. Ա. Գալստեան 5 դան։

(Կը շարունակվի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Իզմիրեանց կտակ».—գիտէ արդեօք պօրսկահայը թէ ինչ բան է այդ։ Սրանից տարիներ առաջ մի հարուստ՝ Իզմիրեանց անունով, Կ. Պօլսի պատրիարքարանին է թողել 60 ոսկւոյ մի մշտական տարեկան եկամուտ, որից պիտի մրցանակ տրւի հայ լեզւագիտութեան կամ պատմութեան վերաբերեալ լաւ գրւածքների։

Մի քանի տարի է—եթէ չեմ սխալվում 1887 թւականից սկսած—կտակը գործադրվում է մի մասնաժողովի ձեռքով, որը, ինչպէս երևում է, եթէ չէ կազմւած յիմարներից, գոնէ նրա անդամները պիտի լի՛ն կամ քահանաներ և կամ տիրացուներ։ Վարձատրւող գրւածքներն էլ այդպէս են ցոյց տալիս։ Տարիներից ի վեր ներկայացւած լաւ գրւածքները այնպէս մնացել են առանց վարձագրութեան և վատերը այնպէս վարձատրւել են, որ հասարակութեան զայրոյթը դէպի այդ մասնախումբը, իրաւամբ հասել է իր գագաթնակէտին։

Օրինակ հէնց անցեալ տարի։ Անվարձատրելի են թողնում Գ. Վ., Գալէմքէրեանի մի ընտիր աշխատութիւնը «Պատմութիւն հայ լրագրութեան անունով», մինչ 30 ոսկի մրցանակ են տալիս մի անմիտ գրւածքի, որի մասին Էջմիածնի «Արարատն» անգամ կծու լեզւով է խօսում։ Մտածեցէք մէկ. որքան խայտառակ գրւածք պիտի լինի, որ «Արարատը» նրան «խայտառակ» գործ է անւանում։ Եւ Իզմիրեանց կտակի յանձնախումբը տարիներից ի վեր վարձատրում է միմիայն այդպիսի գործեր։ Էլ լրագիր չը մնաց, որ իր զայրոյթը չը յայտնէր այդ մասին. իսկ Կ. Պօլսի «Ծաղիկ» ամսագիրը բացատրում է Իզմիրեանց մրցանակը այսպէս։

«Գիտէ՞ք ինչ բան է Իզմիրեանց հանդէսը։—Չէ՛ք գիտեր։

«Իզմիրեանց անունով մէկը կար ատենով որ մարդասիրական զգացումներով լեցւած, այլեւայլներուն, անծանօթներուն եւ անշաններուն վրայ կը խըղճար։ Մտածելով որ խելք ունեցողները գրականութեան, ինչպէս ամէն բանի մէջ, իրենքն կը յաջողին, որուշեց գումար մը ձգել ու դէշ գրողներուն յատկացուի։ Բանի որ, կը խորհէր բարեբարը, տաղանդ ունեցողները համբաւ կը վայելեն, չունեցողներն ալ գոնէ ստակ վայելեն։ Յանձնախումբ մը կազմւեցաւ, որ անկէց ի վեր խնամքով կը գործադրէ այս բարեգործական կտակը։ Կարծեմ սիրզքէն ի վեր, միայն երկու երեք անգամ սխալած են՝ շնորհքով գործեր վարձատրելով։ Բայց կարելի՞ է չը խոստովանիլ թէ այդ մէկ քանի ցաւալի սխալները ինչ մեծ առաւելութեամբ փոխարինւած են՝ ամէն տարի ակեփալլ շրջանակի մը մէջ մեգի ներկայացնելով չլսուած անուններ եւ գործեր՝ որոնք ամէն կերպով արժա՛նի են մեր արգահատանքին։ Եւ ահա ամբողջ պատմութիւնը։»

Արտատպելով այս կտորը, «Հայրենիքը» աւելացնում է. «Ասով կը բացատրւի ամէն բան։ Ալ ըսելիք չի մնար»,...

*** Բանի որ Կ. Պօլսի թերթերի մասին խօսեցի, ասեմ թէ նրանք ինչ տեսակ հարցերով են զբաղւած այժմ։—«Նանսի ուղարկելիք վարժուհի» և վերջերս էլ «Արմաշի վանքի անգրանիկ վարդապետները»։ Նանսի պիտի ուղարկեն մի հայ օրիորդ որ վարժուհի լինի և ահա ամբողջ Պօլիսն են գրգռեցնում. ինչ անեն. առաջին թ՛ւրքահայ կինը կը լինի, որ պիտի Եւրոպա գնայ համալսարան մտնելու համար։ Դա կովկասցոց ծիծաղելի կը թւի ի հարկէ, որովհետև այսօր այն բոլոր համալսարաններում, ուր բաց է կանանց համար, կան Կովկասցի հայ օրիորդներ։ Երկրորդ խնդիրն այն է, որ Արմաշում եղած կրօնական դպրոցից աւարտած 7 սարկաւագները վարդապետ են եղել։ «Հայրենիքը» երկար յօդւածներ է նւիրում նրանց, մէկ մէկ անուններն է տալիս, նկարագրում է դէմքերը... ծիծաղելի է. երևում է որ «Հայրենիքը» լոյս ունի այս նոր սևագլուխներից լաւ բաներ դուրս եկած տեսնել։ Ցաւում եմ «Հայրենիքի» միամտութեան վրայ։

*** Իսկ «Ծաղիկը» տալիս է գրական յօդւածներ մեծ մեծ—կլասիքական գրողներից կամ նրանց մասին. հասոտական տպաւորութիւն է թողնում այդ ամսագիրը, որ մի գնդակի պէս երբեմն մատերիալիզմի դիրկն ընկած՝ նրանով է ոգևորվում և փրփրում է սպիրիտուալիզմի դէմ և երբեմն սրանով վերէն աշխարհները մտած, բնազանցական նախադասութիւնների կոյտերով շանթահարում է մատերիալիստական սկզբունքները։

Մինչև այժմ դուրս տւած համարներից (մինչև № 12-ն ենք ստացել) ամենից հետաքրքիրն է նշանաւոր 3, Պարոնեան երգիծաբանին նւիրւած համարը (№ 8), ուր կայ մի լուրջ կրիտիկա՝ Պարոնեանի մասին և մի քանի կտորներ՝ նրա գրւածքներից։

*** Ստացւեց Վիէննայի «Հանդէս ամսօրեայի» օգոստոս համարն էլ։ Ինչպէս միշտ, այնպէս էլ այս համարը, գրեթէ չէ կարդացվում. զուտ մասնագիտական և կամ թոյլ նկարագրական կտորներ կան. աններելի է այդ ամսագրի լիովին անտարբերութիւնը հայոց կեանքի մասին, մանաւանդ օրւայ հարցի առթիւ։ Քաղաքական լուրերի մէջ ամէն խնդիրների մասին խօսում է, իսկ հայկական հարցի, Հայաստանում տիրող սովի, թշւառութեան մասին՝ ոչ մի խօսք։ Չը պէտք է մոռանալ որ ամսագիրը Վիէննա է հրատարակվում և ոչ թէ Կ. Պօլիս։ Վիէննայի հայ վարդապետներ այդ ընթացքը բովանդակում է իր մէջ մի զզւելի շահախնդրական պատճառ։ Ամսագիրը Թիւրքահայաստանում ունի իր բաժանորդների մեծ մասը և «Հանդէսի» խմբագրութիւնը չէր կամենալ որ իր ամսագրի մուտքն արգիլւէր այնտեղ։

Այդպէս է ծառայում Վիէննայի հայ մամուլը՝ իր ազգի շահերին...,

*** Իսկ «Արմենիան»—մեր վաղեմի բարեկամը։—Մուտքը արգիլւած է Պարսկաստանում, հերոսացնում են թերթին, նրա «պատւական» բարեկամները։ Բայց Կովկասումն էլ այդ թերթի հոտը չը կայ։ Չը լինի թէ հանգել է ի տէր։ Հարկաւոր էր իմանալ. չէ՞ որ մի թեթև հեգեհանգիստ չէր խնայւիլ նրան։

*** Այս շաբաթւայ կովկասեան թերթերում աչքի խփող բանն է վեհափառ կաթուղիկոսի կոնդակը Ներսիսեան դըպրոցի առթիւ (Մշակ № 85), որ յիշեցնում է հին-բարի ամիրայական ժամանակների բարոյականը։ Բնախօսութիւնից յայտնի է, որ ծեր մարդիկ այնքան լաւ չեն յիշում ի ենց ուղեղի վրայ երէկ այ տպաւորւածները, որքան որ մտաբերում են և սիրում են անգամ լաւ գտնել՝ հին—վաղուց անցեալ—տպաւորութիւնները։ «Ասով կը բացատրւի ամէն բան»—ասենք «Հայրենիքի» պէս—«Ալ ըսելիք չի մնար»....

Վ. Փ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թոքախտի դարմանը.—«Figaro» ֆրանսիական թերթը յայտնում է որ Ֆրանսիսկ Գւստ անունով յայտնի քիմիկոսը մի նոր դիւտ է արել որով բըժշկւում է ամեն աստճանի թոքախտը։ Յիշատակում է նոյնպէս այն հիւանդանոցը որում կատարել են շատ յաջող փորձեր և առողջացրել են շատ անյոյս հիւանդներ։ Թէև մի քանի գիտնականներ հաստատել են այդ գիւտը, բայց վերջնական մի բան ասելուց առաջ հարկաւոր է սպասել գիտնական աշխարհի վճռին, որովհետև գիւտի կարևորութիւնը մեծ է և Կոխի գտածի պէս յուսախաբութեան չը հասնելու համար՝ հարկաւոր է սպասել։

—Դր. Լանսերօ փաստերով ցոյց է տւել թէ որ աստիճան սոսկալի ազդեցութիւն են թողնում ոգելից ըմպելիքները։ Երկար բացատրութիւններից յետոյ դօքտօրը ապացուցանում է որ ոգելից ըմպելիները առաջացնում են նաև թոքախտ՝ շատ աւելի հեշտութեամբ, քան բոլոր ուրիշ պատճառները. Ազգաբրութիւն խմողներին։

—Ստամբուլովի, Ռադօսլաւովի և Կարաւէլովի կուսակցութիւնները վճռել են միանալ Բուլղարեայում, ստիպել իշխան Ֆերդինանդին գահից հրաժարւել և միութիւն կազմել Սե բիայի հետ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌԷՅՏԵՐԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Լոնդոն, 22 օգոստոս (ն. տ.) Ստէնլէյը առաջին ճառը արտասանեց երէկ գիշեր, համայնքների ժողովում։ Ի շարս այլոց յայտնեց որ անգլիական կառավարութեան համար Եգիպտոս թողնելը անկարելի է Սուդանի խնդրի կարգի ընկնելուց առաջ։—Արտաքին գործերի փոխ-քարտուղարը պատասխանելով մի քանի հարցապնդումների՝ ասեց որ դեռ ժամանակը չէ եկել ուշադրութեան առնելու համար Եգիպտոսը դատարկելու խնդիրը։—Րէյտերի թղթակիցը հեռագրում է Հոնգ-Կոնգից որ մի զինւած ամբոխ յարձակւեց ամերիկացի միսիոնարների եկեղեցու և ուսումնարանի վրայ, որոնք գտնվում են Ֆուչէուի մօտ։ Ժողովուրդը փողոցների մէջ պըրտելով ազմկում է և հալածում օտարականներին։

Փարիզ. 24 օգոստոս. Այսօր մի պայթող նիւթեր պարունակող նամակ էր ուղարկւած Ալֆօնս Րոդշիլդին։ Րոդշիլդի քարտուղարը երբ բաց արաւ նամակը, պայթող նիւթը բոլորովին ոչնչացրեց նրա մէկ աչքը։

Փարիզ. 26 օգոստոս. Ա. Րոդշիլդի վրայ կատարւած այդ սպանելու փորձի հեղինակը դեռ չէ գտնւած. կարծվում է որ անարխիստներն են։

Տօկիօ. 24 օգոստոսի. Ճապոնական ֆինանսների մինիստրը հրաժարական է տւել։

Փարիզ. 26 օգոստոս. Գեներալ Դիւշէզնը հեռագրում է որ ֆրանսիացիք գրաւեցին Անդրիբան առանց ընդդիմադրութեան (Մադագասկարում)։

Լոնդոն. 27 օգոստոս. Լուր է տըրվում որ գերմանական կառավարութիւնը հրահանգներ է տւել իր Չինաստանի դեսպանին և կոնսուլներին, պաշտպանելու միսիօնարներին մինչև վերջին կէտը և գերմանական պատերազմական նաւեր կոչել, եթէ ո և է աղէտ սպառնայ։

Ս. Պետերբուրգ. 27 օգոստոս. Ռուսաց կառավարութիւնը ընծայել է Մօնտենեգրօին մեծ քանակութեամբ պատերազմական մթերք։

Արտօնատէր—Հրատարակիչ՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԷԿ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ երկսեռ վարժարանի տղայոց դպրոցը կը բացւի սեպտեմբեր 1-ին, իսկ **ՕՐԻՈՐԴԱՑ** դպրոցը վարժուհի հասնելու երկրորդ օրը։

Ուստի կը ծանուցւի Թէհրանի հայ հասարակութեան որ մինչև սեպտեմբեր 1-ը կարող են իրենց տղայոց և օրիորդաց անուններն արձանագրել տալ ս. Գէորգ եկեղեցու քահանայի սենեակում։

Նախագահ Հոգաբարձութեան՝

Սահակ ծ. վ. Այվատեան

1—2